

Дайындаған:

"Бурабай"

***республикалық оңалту орталығының
орта мектебінің мұғалімі***

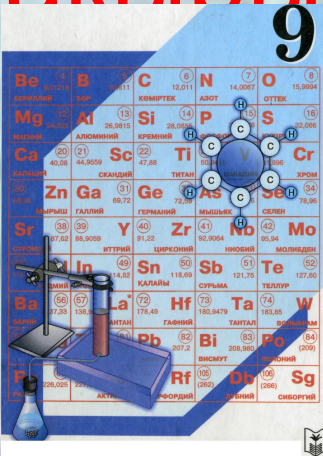
Лепесбаева Сандугаш Кайратовна

Сабақ

Темір

ТАХИМИЯ БЫ: 9

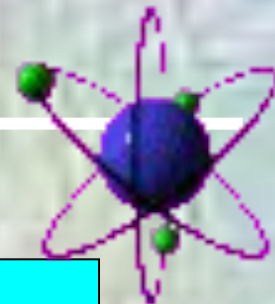

Сабақ

мақсаттары:

1. Темір мысалында қосымша топша элементтеріне сипаттама беруге үйрету.
2. Темірдің құрылысы мен қасиеттерінің тікелей байланысын табу.
3. Оқушылардың қызығушылығын дамыту.

Сабақ жоспары:

Периодтық жүйедегі орны және атом құрылысы

Табиғатта кездесуі

Физикалық қасиеттері

Химиялық қасиеттері

Өнеркәсіпте алынуы

Қолданылуы

Периодтық жүйедегі орны және атом

26	Fe
	TEMI
	Р
2 14 8 2	55,847
	$3d^6 4s^2$

Темір – *d*-элемент. Темірдің валенттік электрондары сыртқы *s*-электрондар және сырттан санағанда екінші деңгейдегі *d*-электрондар болып табылады, сондықтан ол ауыспалы тотығу дәрежелерін көрсетеді.

Периодтық жүйедегі орны және атом

құрылысы

Электрондық формуласы

Графиктік формуласы

Периодтық жүйедегі орны және атом құрылысы

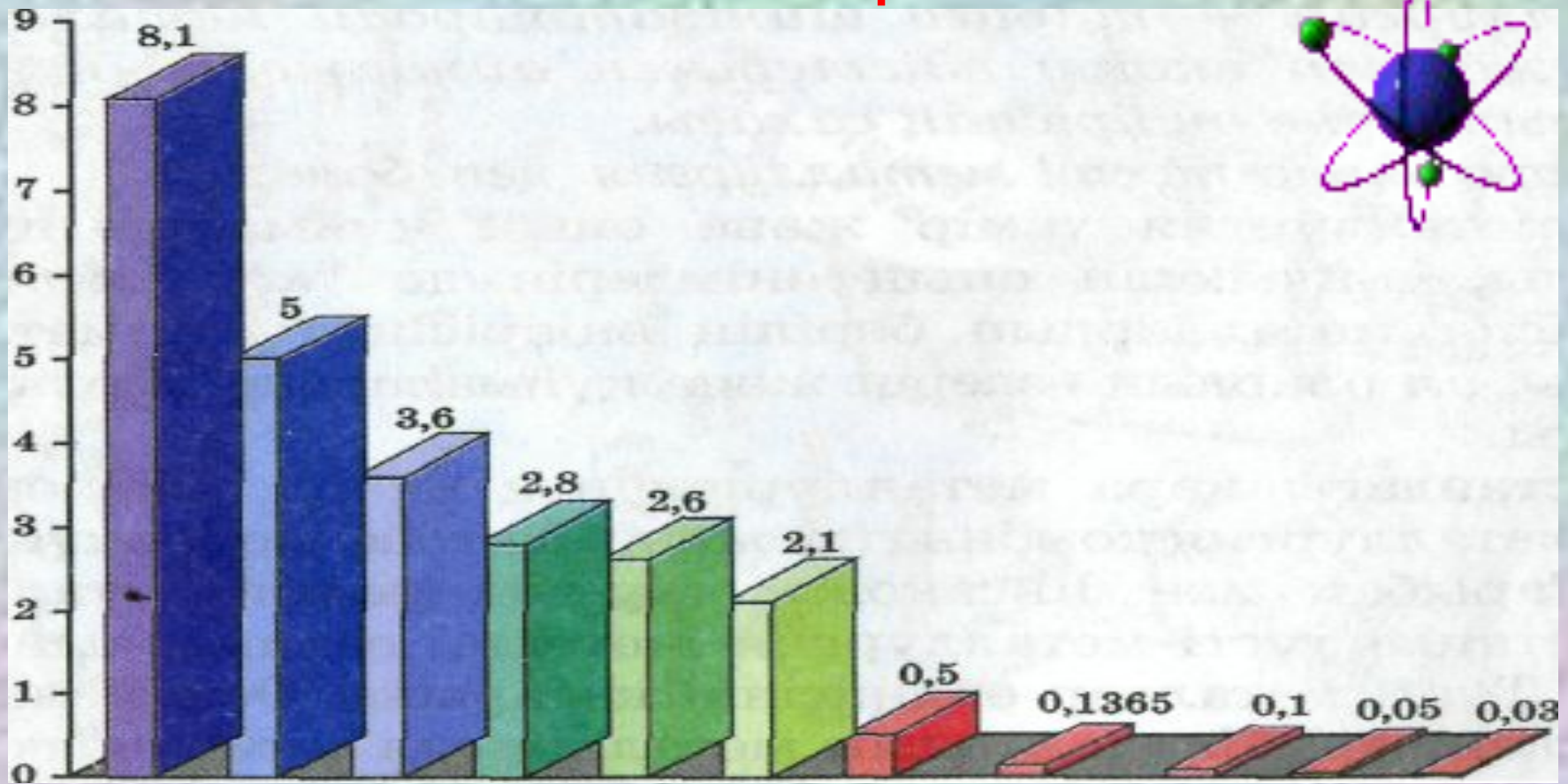

Темір химиялық реакцияларда 2 немесе 3 электрон беріп, өзінің тұрақты қосылыстарында **+2** және **+3** тотығу дәрежелерін көрсетеді:

Темірдің тотығу дәрежесі +6 (K_2FeO_4 – калий ферраты) болатын тұрақтылығы төмен қосылыстары белгілі.

Табиғатта

Al Fe Ca Na K Mg Ti басқа Me Mn Ba Sr

Металдардың жер қыртысында таралуы (%)

Табиғатта

Ғарыштан түсетін **көздеуі** метеориттер, негізінен темірден тұрады. Сондықтан ерте заманда темірді «аспан» немесе «жұлдыз» тасы деп атаған.

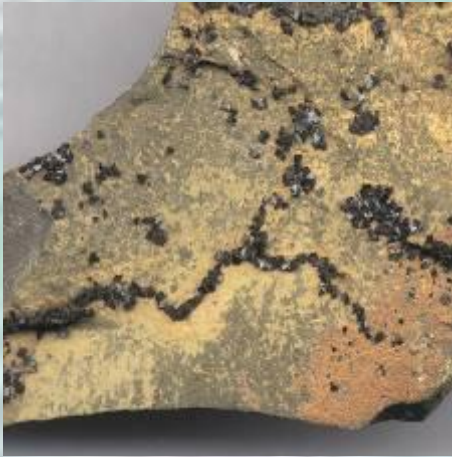

Темір
метеорит

Темірдің табиғаттағы

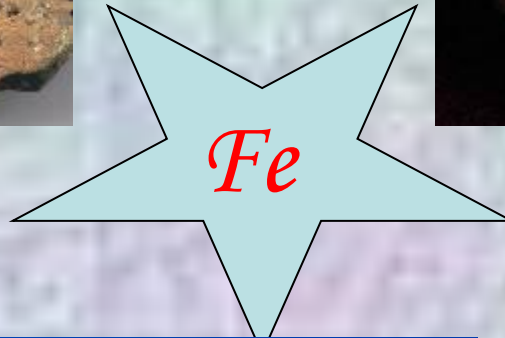
ылыстар

$FeCO_3$
Сидерит

FeS_2
Пири
т

(темір колчеданы)

ГЕМАТИТ

Fe_2O_3
(қызыл темір тас)

$Fe_2O_3 * 3H_2O$ Лимонит
(күрең темір тас)

МАГНЕТИТ

Fe_3O_4
(магнитті темір тас)

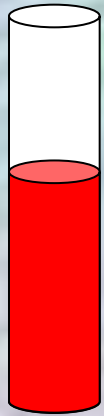
Next

Қазақстанның пайдалы

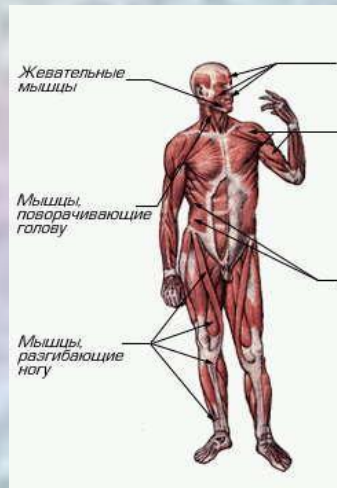

Темірдің биологиялық рөлі

Ересек адамның денесінде 4-5 г
темір бар

Қандағы
гемоглобин
(3г)

Миоглобин
– бұлшықет
нәруызы
(0,3-0,6 г)

Темірі бар
ферменттер
(0,4-0,7 г)

Темір
қорлары:
бауыр, өт,
бүйрек
(0,5 г)

Темірдің биологиялық рөлі

Байланысқан күйдегі темір көптеген тағамдық өнімдерде: қара нан, картоп, алма, өрік, жанғақ және т.б. кездеседі

Физикалық еттері

Темір – жылтыр, күміс түстес ақ металл, оның тығыздығы – $7,87 \text{ г/см}^3$.

Балқу температурасы жоғары – 1539°C . Темір иілімді, магниттелетін және оны жоғалтатын қасиеті бар. Электр тоғын және жылуды жақсы өткізеді.

Химиялық қасиеттері

Fe

Бейметалдармен әрекеттесуі:

Cl_2

S

O_2

Ылғал ауада тат басуы

Күрделі заттармен әрекеттесуі:

су

ҚЫШҚЫЛ

ТҰЗ

Химиялық қасиеттері

Fe

Тотығу дәрежесі **+2**:

S

HCl, H₂SO₄

ТҰЗ

Тотығу дәрежесі **+3**:

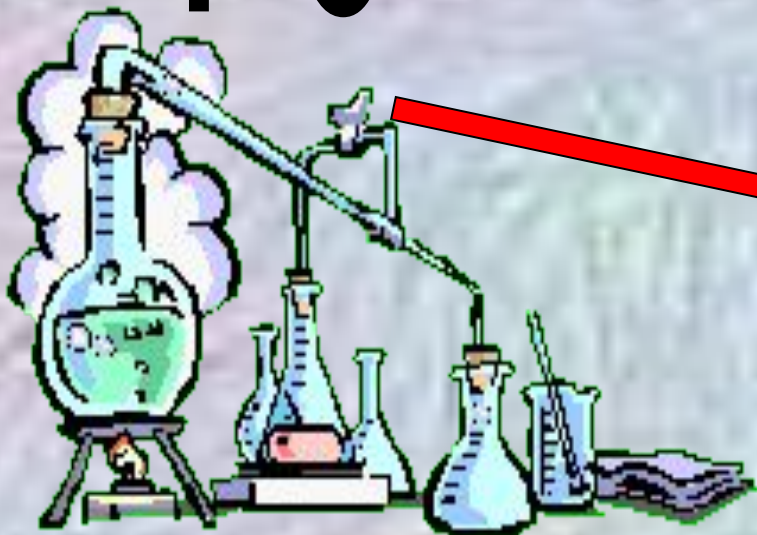
Cl₂

HNO₃

Тотығу дәрежесі **+2, +3**:

O₂

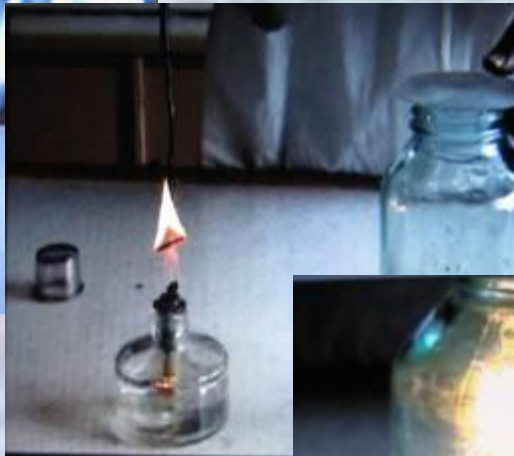
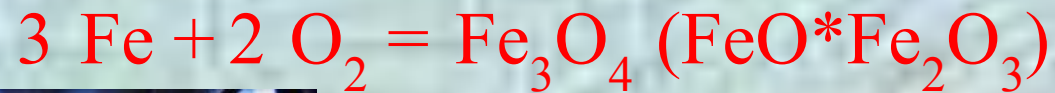
H₂O

Химиялық

қасиеттері

Темірдің оттегімен әрекеттесуі:

Химиялық

Темірдің хлормен әрекеттесуі:

Химиялық қасиеттері

Темірдің күкіртпен
әрекеттесуі:

Химиялық

қасиеттері

- Ылғалды ауада тат түзеді:

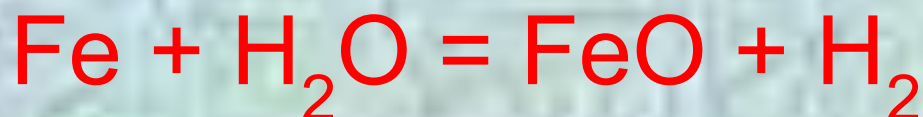
Химиялық

Қасиеттері

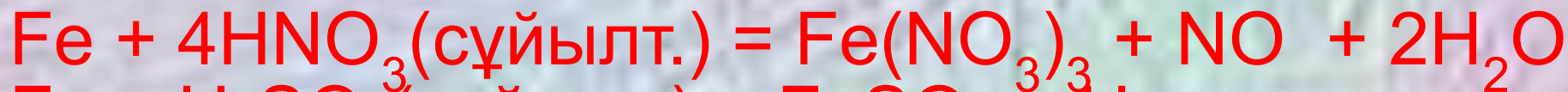
Күрделі заттармен әрекеттесуі:

- Қатты қыздырылған темір су буымен әрекеттеседі.

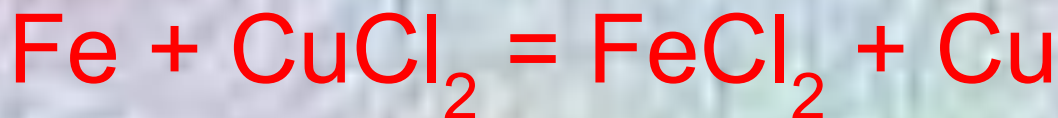

- Концентрлі азот және күкірт қышқылдарында темір енжарланады, өйткені ерімейтін қосылыстардың қорғағыш қабатшасымен қапталады.

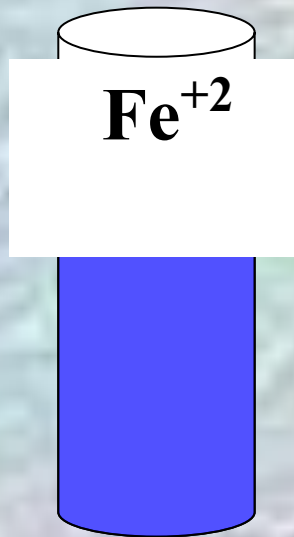
Сұйылтылған азот және күкірт қышқылдарымен әрекеттесіп, темір тотықсызданады:

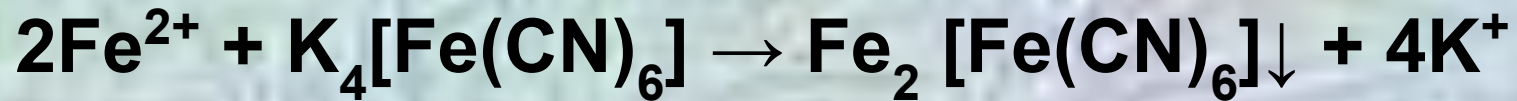
Темір белсенділігі төмен металдарды олардың тұздарынан тотықсыздандырып, ығыстырып шығарады:

Темірдің маңызды қосылыстарын

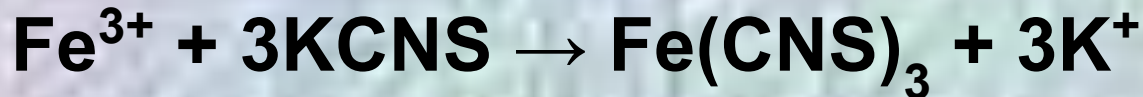
Fe⁺² - ионына **анықтау** сапалық реакция

калий тетрацианоферраты темір тетрацианоферраты

көк тұнба

Fe⁺³ - ионына сапалық реакция

калий тиоцианаты темір тиоцианаты

**қан қызыл
ерітінді**

Back

Өнеркәсіпте

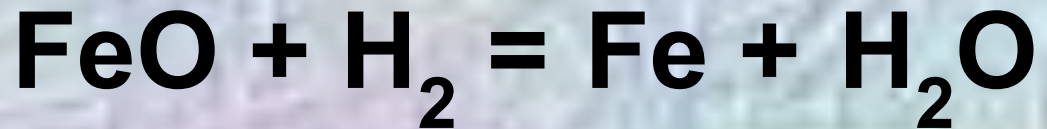

Темірді 2 түрлі әдіспен алуға болады.

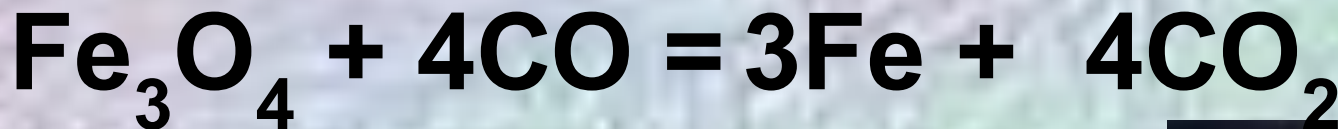

алынуы
Пирометаллургиялық

Сутекпен тотықсыздандыру әдісі:

Көміртек (II) оксидімен тотықсыздандыру

Алюминотермиялық

Back

Қолданылуы

уы

Магниттер

р

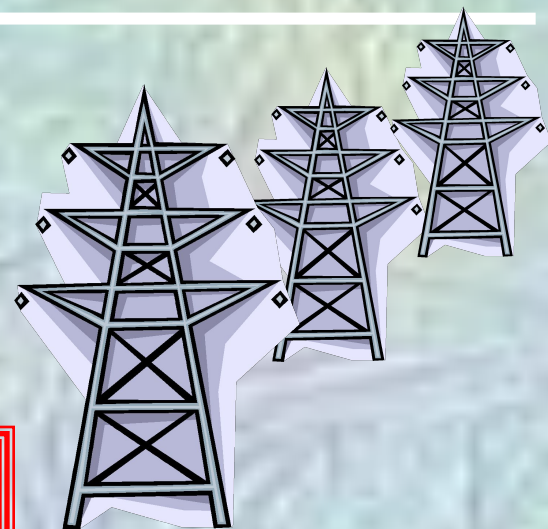
Қыздырғыш

элементтер

ер

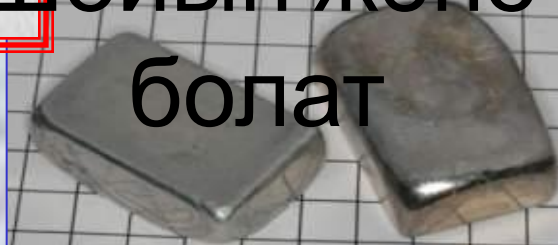
ер

Темір

Электрсымдар

Шойын және болат

Next

Ат әбзелдері. Құрамы: темір, күміс және т.б.

Ұзындығы – 24 см. XI ғасырда

Темірден жасалған
қайшы.

Ұзындығы – 15,5 см.
XIV ғасырдың екінші
жартысы

Темірден жасалған
балта.

Ұзындығы – 16 см.

XI ғасыр

Темірден жасалған
құлып.
Ұзындығы – 8,5 см.
XII ғасыр.

Темірден жасалған
әр түрлі
қару-жарақтар.
X – XII ғасырлар

Темірден жасалған
кілттер.
XI – XII ғасырлар

Үйге тапсырма:
§ 40 №8 (жазбаша)
“Темір” тақырыбы
бойынша кроссворд
құрастыру

Назарларыңызға рахмет!

